De beëindiging van een handelsagentuur wegens ernstige tekortkoming en wegens een uitdrukkelijk ontbindend beding: twee te onderscheiden beëindigingsvormen

1. Een Belgische principaal beëindigt een handelsagentuurovereenkomst, beheerst door Belgisch recht, met zijn Italiaanse agent op grond van een ernstige tekortkoming in de zin van artikel 19 WHA (thans artikel X.17 Wetboek Economisch Recht). De agent bleek een bedrieglijke constructie te hebben opgezet waarbij hij onder meer via een tussenpersoon en valse offertes rechtstreekse verkopen, die conventioneel verboden waren, had gerealiseerd in het hem toegewezen territorium. Hierdoor kon de agent veel ruimere marges incasseren dan de hem conventioneel toegekende commissies.

De principaal nam van deze feiten kennis door middel van een brief van een Italiaanse cliënt per 19 november 2009 waarin deze laatste zich beklaagde over laattijdige leveringen en de (te) hoge prijzen waartegen de producten van de principaal werden verkocht op de Italiaanse markt. Op 16 en 17 november 2009 stelde de principaal de rechtmatigheid van deze klacht vast en kreeg hij dus (pas dan) met zekerheid kennis van het door de agent opgezette frauduleuse circuit. Hierop beëindigde de principaal de overeenkomst per aangetekende brief van 24 november 2009.

2. In zijn verweer stelde de agent dat de principaal zich niet kon beroepen op de beëindiging omwille van een ernstige tekortkoming, omdat de principaal zich had moeten conformeren aan het uitdrukkelijk ontbindend beding opgenomen in de overeenkomst. Volgens dit beding diende de ontbindingssanctie wegens een inbreuk op een contractuele verplichting gepaard te gaan met een voorafgaande remediëringstermijn van 30 dagen. Volgens de agent had de principaal zich niet aan deze termijn gehouden.

Dit verweer wordt door het Hof terecht verworpen. Het uitdrukkelijk ontbindend beding sluit de toepassing van artikel 19 WHA geenszins uit. Het akkoord van de principaal met het beding impliceert niet dat hij afstand had gedaan van de toepassing van artikel 19 WHA. De ingeroepen afstand van recht wordt niet bewezen geacht.[1]

De beëindiging wegens ernstige tekortkoming en de beëindiging op basis van een uitdrukkelijk ontbindend beding zijn inderdaad twee onderscheiden beëindigingsvormen van een handelsagentuur.[2] Een ernstige tekortkoming impliceert een definitieve vertrouwensbreuk die de auteur van de tekortkoming veroorzaakt bij zijn medecontractant.[3] Het begrip ernstige tekortkoming is m.n. restrictiever dan de fout welke voldoende ernstig is om een gerechtelijke ontbinding in de zin van artikel 1184 B.W. te rechtvaardigen. Ook het Hof wijst in het geannoteerde arrest op dit onderscheid, waar wordt vastgesteld dat het

---

[19] lijkens vaststaande rechtspraak van het Hof van Cassatie wordt afstand van recht niet vermoed en kan het alleen worden afgeleid uit feiten die niet voor een andere uitlegging vatbaar zijn (cf. o.m. Cass. 19 september 1997, *Arr.Cass.* 1997, 840; Cass. 24 december 2009, C.09.0024.N).

[20] Kh. Dendermonde 5 juni 2003, A.R. 199D/02, *onuitgeg.*, geciteerd door B. LAMBRECHT, "Uitdrukkelijke ontbindende bedingen en de agentuurovereenkomst: water en vuur?" (noot onder Kh. Dendermonde 24 oktober 2008), *DAOR* 2010, 446, nr. 4.

[21] . VAN GOMPEL, "Hoe ernstig moet een "ernstige tekortkoming" zijn om toepassing te maken van artikel 19 Handelsagentuurwet ?" (noot onder Kh. Hasselt 23 april 2008)*, Limb.Rechtsl.* 2008, 326-329.

uitdrukkelijk ontbindend beding enkel gewag maakte van *"een inbreuk op een contractuele verplichting en niet van een ernstige tekortkoming".*

Een uitdrukkelijk ontbindend beding in een handelsagentuur heeft trouwens een onzekere bestemming onder de dwingende wetgeving toepasselijk op dergelijke overeenkomsten.[4] Het uitdrukkelijk ontbindend beding kan immers niet worden gebruikt om de dwingende toepassing van artikel 19 WHA – zowel ten voordele van de agent, als ten voordele van de principaal – te ontwijken.[5] Daarom moet het beding minstens door de rechter *a posteriori* kunnen worden getoetst aan de inhoudelijke en formele voorwaarden van artikel 19 WHA, zonder dat het uitdrukkelijk ontbindend beding de appreciatiebevoegdheid van de rechter mag beknotten.[6]

In voorkomend geval had het litigieuze beding naar alle waarschijnlijkheid deze toets niet doorstaan. Immers, niet elke bestendiging van een inbreuk op een contractuele verplichting na een remediëringstermijn van 30 dagen kan worden gekwalificeerd als een ernstige tekortkoming. In haar beoordeling diende het hof van beroep evenwel niet over te gaan tot een concrete controle van het uitdrukkelijk ontbindend beding.

3. De door de agent gestelde handelingen maakten een voldoende ernstige tekortkoming uit in de zin van artikel 19. Door zijn handelswijze had de Italiaanse principaal, volgens het hof, het vertrouwen van de Belgische principaal onherroepelijk geschonden, waardoor een verdere samenwerking tussen partijen definitief onmogelijk was geworden.

Ook de termijn van zeven werkdagen vervat in artikel 19 WHA bleek te zijn gerespecteerd. Ten gevolge van de klachtbrief van 13 november 2009 van zijn Italiaanse cliënt, had de principaal pas op 16 en 17 november 2009 volledige kennis van de opgezette constructie en had hij pas vanaf dat ogenblik voldoende zekerheid omtrent het bestaan van een ernstige tekortkoming.[7] De beëindigingsbrief van 24 november 2009 was dan ook tijdig.

---

[22] . TILLEMAN, E. DURSIN en E. TERRYN, "Overzicht van rechtspraak. Bijzondere overeenkomsten: tussenpersonen 1999-2009", *TPR* 2010, 972-973. Voor een recent overzicht en stand van zaken over deze problematiek: B. LAMBRECHT, "Uitdrukkelijke ontbindende bedingen en de agentuurovereenkomst: water en vuur?" (noot onder Kh. Dendermonde 24 oktober 2008), *DAOR* 2010, 242-247. In haar vonnis van 24 oktober 2008 overwoog de rechtbank van koophandel te Dendermonde werd o.m.: *"Een uitdrukkelijk ontbindend beding in een handelsagentuurovereenkomst is op zich geldig en behoudt bepaalde gevolgen. Eventuele jurisprudentiële controle gebeurt achteraf en mag niet beperkt worden tot louter en alleen het vaststellen van het bestaan van het ingeroepen gebrek. Essentieel is dat de toetsing van de ernstige tekortkoming aan de rechter wordt overgelaten en niet enkel aan partijen. Een andere interpretatie zou er immers toe leiden dat artikel 19 Handelsagentuurwet in de praktijk buiten werking wordt gesteld,* […] *Het nut van het uitdrukkelijk ontbindend beding wordt aldus beperkt tot het aanbrengen van een waardeschaal waarop de rechter zich kan baseren bij de inhoudelijke beoordeling van de op grond van het uitdrukkelijk ontbindend beding ingeroepen wanprestatie."* (met verwijzing naar: K. VAN DEN BROECK, "De beëindiging van de handelsagentuurovereenkomst", E. DURSIN en K. VAN DEN BROECK (eds), *Handelsagentuur, deel I*, Gent, Mys & Breesch, 1997, 287-288).

[23] B. LAMBRECHT, "Uitdrukkelijke ontbindende bedingen en de agentuurovereenkomst: water en vuur?" (noot onder Kh. Dendermonde 24 oktober 2008), *DAOR* 2010, 445, nr. 4

[24] . TILLEMAN, E. DURSIN en E. TERRYN, "Overzicht van rechtspraak. Bijzondere overeenkomsten: tussenpersonen 1999-2009", *TPR* 2010, 973, nr. 516 en E. DURSIN, "Beëindiging van de handelsagentuurovereenkomst", P. NAEYAERT en E. TERRYN, *Beëindiging van overeenkomsten met handelstussenpersonen*, Brugge, Die Keure, 2009, (155) 162, nr. 12.

[25] ass. 8 november 2007, *RW* 2008-09, 276, noot D. MERTENS: *"Het feit dat aanleiding geeft tot beëindiging zonder opzegging of vóór het verstrijken van de termijn van de handelsagentuurovereenkomst overeenkomstig artikel 19, tweede lid Handelsagentuurwet, is aan de principaal bekend wanneer deze omtrent het bestaan van het feit en de omstandigheden die*

4. Ten gevolge van zijn ernstige tekortkoming, had de Italiaanse agent geen recht op een opzeggingsvergoeding, noch op een uitwinningsvergoeding.[8]

5. Daarentegen ging het Hof wel (gedeeltelijk) in op de door de principaal gestelde tegenvordering tot schadevergoeding.[9] De door de agent opgezette bedrieglijke constructie had geleid tot een verlies van omzet en een aantasting van de reputatie van de principaal. Hierbij verwees het Hof naar de hogere prijzen toegepast door de agent, de onmogelijkheid van de principaal om zijn prijzenpolitiek aan te passen ten gevolge van het gebrek aan informatie van de agent en de (tijdelijke) niet-bewerking van de Italiaanse markt ten gevolge van de onmiddellijke beëindiging van de agentuur.

De concrete begroting van de schadevergoeding gebeurde *"ex aequo et bono"*, en dit bij gebreke aan concrete elementen om de door de principaal gevorderde schadevergoeding precies te berekenen.[10]

Hans VAN GOMPEL
Advocaat

Wim WIJSMANS
Advocaat
Praktijkassistent KULeuven

hiervan een reden tot beëindiging zonder opzegging kunnen maken voldoende zekerheid heeft om met kennis van zaken een beslissing te kunnen nemen, inzonderheid voor zijn eigen overtuiging en tevens t.o.v. de andere partijen en het gerecht. Dit is ook het geval wanneer de ernstige tekortkomingen die de beëindiging zonder opzegging rechtvaardigen, voortduren tussen het ogenblik dat zij bekend zijn aan de principaal in voormelde zin en de beëindiging van de overeenkomst."

[26] . TILLEMAN, E. DURSIN en E. TERRYN, "Overzicht van rechtspraak. Bijzondere overeenkomsten: tussenpersonen 1999-2009", *TPR* 2010, 991.

[27] . TILLEMAN, E. DURSIN en E. TERRYN, "Overzicht van rechtspraak. Bijzondere overeenkomsten: tussenpersonen 1999-2009", *TPR* 2010, 991.

[28] .m. Cass. 26 oktober 2000, *Arr.Cass*. 2000, 1663 en Cass. 9 oktober 2009, ARC.070.545.F.